

KÉRI ANDRÁS

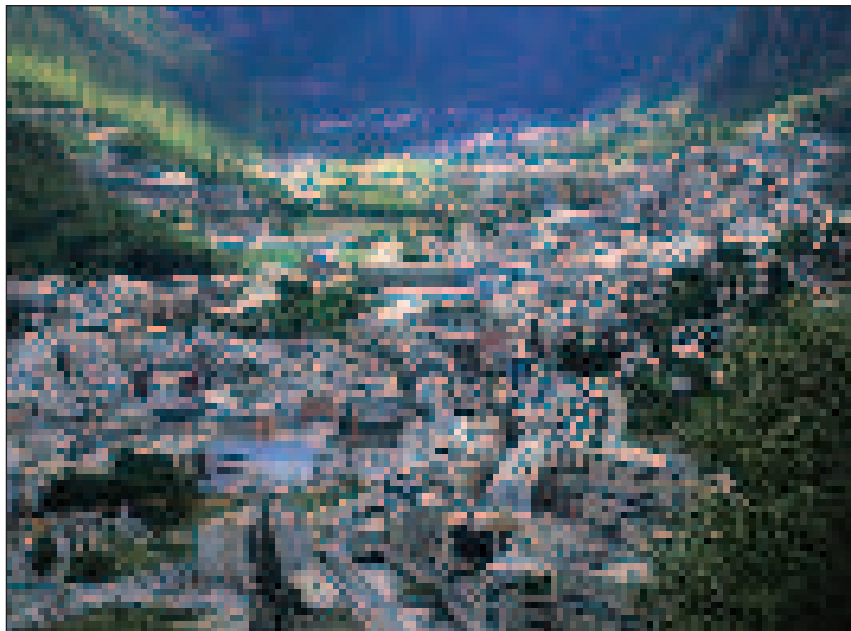
Andorra, a parányi óriás

A Pireneusok világában két különös politikai képződmény található. Az egyik a líviai enklávé Franciaország területén (Természet Világa, 2013/3.), amely spanyol fennhatóság alatt áll, és a tőle alig 30 kilométerre lévő Andorrai Hercegség, amely vámmentes termékeivel mindig is a bevásárlóturizmus célpontja volt. Ez a tradicionális szabadkereskedelem a spanyol és francia területek között történelmi időktől, 1448-ig nyúlik vissza. Azoknak pedig, akik „adóoptimalizálással” kívánták jövedelmüket kamatoztatni, és ezért ugyancsak előszeretettel választották Andorrát, rossz hír, hogy az uniós pénzügyminiszterek minden adóparadicsomnak számító európai törpeállammal meg egyeztek a bankszámlaadatok kicserélésében, s 2013. július 1-től itt is bevezették a személyi jövedelemadót, a már létező 9%-os társadalombiztosítás és a 4%-as áfa mellé.

Az Ibériai-félszigeten két hercegség is van és mindkettő Paraiso Natural, azaz Természeti Paradicsom. Az egyik Asztúria a Kantábiai-Kordillerák Atlanti-óceánra néző oldalában (Természet Világa, 2008/4.), melynek egyedülálló, asztúriai építészeti stílusnak nevezett preromán templomai (VIII–X. sz.) képezik a világörökség részét, míg pireneusi társában a Lombardiából érkezett építészek különleges lombardiai román stílust honosítottak meg a XI. században. Így vált Andorra a „szabadtéri román művészet múzeumává”.

Méltatlanul keveset tudunk a Budapestnél is kisebb országról, amely Európa legnagyobb törpeállama (468 km²), legmagasabban fekvő országa, s ez utóbbi vonatkozik fővárosára, a 22 ezer lakosú Andorra la Vellára is (1029 m). A Pireneusok délre néző oldalán fekszik, s Franciaországtól magas csúcsok választják el. Ez a vízválasztó a határ. Gleccserek formálta vidék, melyet a jégkorszakban szinte teljes egészében, a délen épült La Margineda hidig beborított a jég. (Itt létesült az ország első települése, Balma de la Margineda.) Andorra az Y alakot öltő Valira folyók jég vájta völgyében helyezkedik el, a Pireneusok keleti láncaitól övezett medencében, s itt él a lakosság túlnyomó többsége.

Az U alakú mély, egykori gleccservölgyben telepedtek le Andorra lakói és a kedvezőbb éghajlat tette lehetővé a me-

Andorra la Vella, a főváros

zőgazdasági termelést. A folyóvölgyi teraszokon búzát, rozst, kukoricát, burgonyát, zöldségféléket, dohányt és szőlőt termesztenek. A jég formálta lépcsőzetes térszínen több mint 60 jelentősebb glaciális eredetű tó alakult ki; ezek az *estanyk*. A spanyol határtól fokozatosan egyre feljebb jutunk, s az éghajlattal változik a növényzet is. 2200 méter felett már nincs se fa, sem pedig emberi település. Ez a magashegységi *pradók*, alpesi legelők világa, hatvanöt, 2500 méter feletti csúccsal. (Az ország legmagasabb pontja az északi határnál a Pic de Coma Pedrosa 2946 m, melynek tetjére fel lehet gyalogolni.) Az egy lakosra jutó 2000 méter feletti csúcsok számában világelső. Az ország legalacsonyabb pontja a spanyol határnál a Valira folyó (838 m), amely bizonyára az aktuális vízszint szerint változik.

A terület első lakói nyolcezer évvel ezelőtt érkezhettek, s barlangokban húzták meg magukat. I.e. 2000 körül juh- és kecsketartó pásztorok vándoroltak be, s hozták magukkal a megalit kultúrát, melyek örökségét Sorteny és Sornás dolmenjei (közösségi temetői) jelentik. Az utóbbi közelében bronzkori kővésetek is láthatók. A kelták hozták (i.e. 1000) magukkal pél-

dául a vasat, a keréket és a mezőgazdasági alapjait. A római hatás csak a késői időkben jutott el ideig. A vizigótok az V. században telepedtek le és a kereszténység terjesztői voltak, de csak a muzulmánok elől a hegyvidékbe menekülő keresztény katalán pásztorok, földművesek megjelenésével (VI–VII. sz.) vált elterjedté, dominánssá. Az arab jelenlét és hatás nem volt számottevő. Nagy Károly vetett véget fenyegetésüknek, aki megállította terjeszkedésüket. A legenda szerint 805-ben adta a helyieknek a Carta Poblát függetlenségük elismeréseképpen, hogy ezzel fejjeze ki háláját segítségükért az arabok ellen vívott harcokban. E tettet „A nagy Nagy Károly” című himnuszuk örökíti meg. 819-et is az államalapítás dátumának tartják, mert a pásztorok közösségek jogait az ún. Concordiában foglalták írásba. Andorra nevét először 839-ben említi a d’Urgell-i katedrális felszentelési oklevele Valle Handorrensis néven hat parókiájával (egyházkerület) együtt, mivel ekkor került a grófság fennhatósága alá.

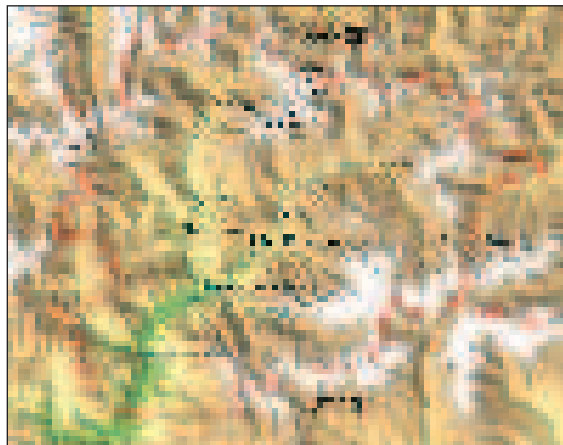
Andorra nevének eredete nem ismert. Számos elmélet született. Ezek közül csak három említék: az arab al-Darra (erdő) szóból ered, mivel hódításuk idején ki-

terjedt erdőségek borították. A navarrai *andurrial* szó a név eredete, amely bokros, cserjés vidéket jelent. A néphit szerint maga Nagy Károly keresztelte el így a bibliai Endor vagy Andor kánaáni völgyről. Először Polübiosz (i.e. II.) görög történész írt az *andosinokról* Hannibál Pireneusokon való átkelése kapcsán.

A legenda szerint az első lakos egy szépséges királylány volt, akit az apja férjhez akart adni kiszemeltjéhez. De – ahogy az a mesékben lenni szokott – a lány nem akart hozzámenni, inkább elszökött otthonról. Egy patak partján álló kunyhóban húzta meg magát, ahol egy napon megjelent egy pásztor. Rögtön egymásba szerettek és hat gyermekük született. Az ő leszármazottjai az andorraiak. Hat tanyát alapítottak, s ezek lettek az ország hat közigazgatási egységeinek alapjai. (1978-ban egy hetedik egyházközséget is létrehozottak.)

A XI. században Andorra területén mindössze kétezer fő lakhatott. Valódi függetlenségét 1278-ban érte el, amikor a Paréatges egyezmény lezárta a franciák és a spanyolok területi vetélkedését, s amelyet 1282-ben IV. Márton pápa bullája is megerősített. Ettől kezdve Andorra egyszerre áll a francia államfő és a spanyol Seo de Urgel-i (katalánul Seu d'Urgell) püspök jelképes fennhatósága alatt. Az előbbi máig minden páratlan évben megkapja a hűbéri adót, egy szimbolikus összeget: a 960 frankot egy hagyományos bőrzsacsokban adják át. A páros években a püspöknek pedig 430 pesetát visznek. Persze mindezt ma már euróban. Ők gondoskodnak az ország védelméről is.

iak, sem az arabok. Csak a spanyolok és a franciák gondolták úgy időnként, hogy ráteszik a kezüket. Az év nagy részében csak Spanyolországgal volt kapcsolata, mivel a hó miatt a francia résszel nehéz volt a kapcsolattartás. Csak 1913 óta közelíthető meg délről egy hágón átívelő rendes úton, míg északi szomszédja felé 1933-ban készült el az összeköttetés, a pormentes műút. Az útépitésekkel megindult a turizmus a két szomszédos országból. A spanyol polgárháború idején francia termékek csempészete folyt a déli szomszédba, míg a II. világháború idején e folyamat megfordult. Andorrát a háborúk mindig elkerülték, de mindenkor lavírozni kellett a két nagyobb szomszéd között, hogy meg tudja őrizni függetlenségét. A 40-es években az állattenyésztő országból kereskedő állam lett, s az 50-es évektől számítják a gazdasági-idegenforgalmi fellendülést. Számos vidék parányi települése, amely a XIX. század végére elnéptelenedett, a 60-as évektől a turizmus számottevő megjelenésével, a sípályák és környezetük kiépítésével jelentős vonzerőt jelentett, s a települések gyors benépesítését és fejlődését eredményezte. Andorra akkor nyílt ki igazán, amikor 1969 és 1984 között átfúrták az ország felé vezető hegyet egy 5,2 km-es alagúttal. Az 1993-as választásokon az Alkotmány elfogadása vetett véget a félfedális berendezkedésnek és vált modern állammá.

melyek az első gazdasági fellendülés motorjai voltak a vámmentes cikkek boomja idején. Ez a déli parókia Andorra fő szőlő- és dohánytermő vidéke. A hegyek lábát övező szőlőskertekkel csak itt, dohánytermesztéssel – ha kisebb mértékben is – mindenütt találkozhatunk a folyóvölgyek teraszain. (A parókia nemcsak közigazgatási, hanem egyházközségi beosztást is jelent.) Az ország egyetlen saját bora, a Cím de Cel nevű fehérbor Nagol környékéről, 1100 méter magasból származik, s ezzel Európa legmagasabban készült bora is egyben. A Bodega Casa Real nedűje a borkészítés közelmúltbeli újjaszülését jelenti, amely több mint egy évszázadon át szünetelt. Nagol a fő dohányközpont is. A dohányt 1600 méter magasságig termesztik a folyóvölgy teraszain és kétszáz éven át, a XX. század második feléig a cigaretta és a csempészet együtt járt. A *paquetaire* jövedelmező foglalkozás volt. A „hivatásos” csempészek húsz-harminc kilós terhükkel a hátukon vitték kis hágókon át drága portékájukat a spanyol településekre.

1000 és 1500 méter között fekszik a vegyes erdők birodalma (vörösfenyő, jegenyefenyő, nyírfa, pireneusi tölgy, mogyoró). Ezt az öveget hasznosították leginkább. A mezőgazdasági terület és a legelők növelése érdekében vágták ki a fákat. Andorrában kevés a művelhető terület (2%), melynek zömét a dohány foglalja el, s kevés alkalmas hely marad a többi mezőgazdasági kultúrának. (búza, árpa, zab, zöldségfélék). A XVI–XVII. században egymás után létesültek a vízi fűrésztelepek. Az erdők eltűnése a „vaskorszaknak” is köszönhető. Ezekből készült a faszén. Felszíni kitermelésű vasércbányáikból a XVI. századtól a XIX. század végéig, a nagy kohók megjelenéséig készítettek vasat, s lóháton vitték a szomszédos országokba. Egy ló három 50 kg-os vasrudat szállított, zömében Katalóniába. Ezért látni hámorokat, annyi kovácsoltvas kaput, ablakot, rácsot, melyeket a vasüzemek a XX. század közepéig készítettek. A kitermelés a téli időszakban, a fagyott ta-

A parlament épülete

Lakói évszázadokon át szinte teljes elszigeteltségben éltek. Elzárt világ, melyért nem nagyon versengtek senki, sem a róma-

Seo d'Urgelltől 9 km-re lépünk át a háttárt a Valira folyó mentén épült úton, s rögtön feltűnnek a nagy bevásárlóközpontok,

laj miatt szünetelt. A turisták számára ma már tematikus utakat szerveznek (Vas Útja, Vasemberek Útja), melyeknek során a Llorts-i bányáktól az utolsóként bezáró Farga Rossell feldolgozóig látogatják meg a helyszíneket lovon vagy gyalog.

Andorrában nincsenek távolságok, a spanyol és a francia határ között mindössze 45 km van, s hamar elérni a főváros övezetét, feltéve, hogy nem a nyári szezon kellős közepén, a turisták hadának kigyózó és lépésben haladó időszakát választjuk. Ez mindenképp elkerülendő, mivel az országot átszelő egyetlen út – és völgy – szűk átvezető képességű. Andorra la Vella a Pic d'Enclar (2317 m) keleti lábánál, a Gran Valira partján, a Kelet-Valira és az Észak-Valira folyók találkozási pontjá-

nyéb betegségben szenvedőket nem engedik munkát vállalni és letelepedni. A pireneusi állam a külföldiekből él, legyenek azok munkavállalók, betelepülők vagy turisták. A szolgáltatóipar adja a GDP 80 %-át, s az egy főre eső GDP 46 ezer USD (2011). A gazdasági válság előtti években több mint 11 millió látogatójával az egy lakosra jutó turisták számát tekintve világszerte. A 2,5 millió turista mellett 8,5 millió, egy napra átruccanó kiránduló volt. A külföldiek zöme délről jön (57,2% spanyol) és akár a Costa Braváról is ellátogatnak egy napra. A többiek franciák (39,8%) és csak 3% tartozik más nemzethez. A Kanári-szigetekhez hasonlóan irigylésre méltó két főszezonja is van: nyáron – júniustól szeptemberig – főképp a tengerparttól érkezők, a természet, a

Ahogy elhagyjuk Andorra la Vellát, a fővárossal együtt miniagglomerációt alkotó, szabályosan egybenőtt Les Escaldes-Engordany városokba értünk, a hetedik párokiba. Az 50-es években beindult nagyarányú fejlesztések – és a nagyszámú betelepülők – tették szükségessé az újabb közigazgatási egység bevezetését. A felkészületlen utazó számára érthetetlen, hogy Les Escaldest a Kelet-Valira-folyó jobb partján, a kedvezőtlenebb árnyékos oldalon alapították, ahol az éves napsütéses órák száma jóval kevesebb. A magyarázatra hamar rájövünk, ha gyalogosan indulunk a város felfedezésére. Messziről érezhető a kénes termálfvízforrások szaga, amely az ország fő völgyének törésvonalából tör elő. A XIX. században vált fontossá, amikor egy francia engedélyt kért (1866), hogy hasznosíthassa a vizet, és játékházakat építsen. A XX. század elején már két fürdő is működött. Ma már több szálloda hasznosítja a termálfvizet. Caldea nevű hatalmas komplexuma és gyógyüdülőhelye Európa egyik legnagyobb és legjelentősebb termálfürdője, amely a tömegessé váló idegenforgalmon alapul. Egész évben gyakorta keresik fel akár csak egy napra is. A 68°C-os víz felszín alatti tavakból 35 kénben gazdag forrással tör a felszínre.

A városegységtestől északra egy magaslaton áll Andorra nemzeti kegyhelye, a Meritxelli Szent Szűz kápolnája, aki 1873 óta az ország védőszentje. Nemzeti ünnepüket (Mare de Déu de Meritxell) szeptember 8-án tartják. Az 1527 méter magasan fekvő XVI. századi szentély 1972-ben leégett, s helyette újat építettek (1976). A legenda szerint Háromkirályok napján, misére igyekvő falusiak találták meg a szűz képét. A tél kelles közepén egy virágzó rózsabokrot láttak. Amikor közel értek hozzá, egy barlangot fedeztek fel mellette, mely a Szűz és a Kisdéd képét rejtette. Az emberek bevitték ezeket a faluba, de másnapra eltűntek. A barlangban találtak rájuk ismét, és újból magukkal vitték. De akárhányszor is vitték el a képeket, azok mindig visszatértek eredeti helyükre. Ezért építették oda a szentélyt, ami ma az ország legfontosabb zarándokhelye. A nemzeti ünnepen az összegyűlt hívők *goigok* éneklésével köszöntik a szüzet.

A turisták zöme eddig jut el, pedig Andorra nagyobbik, „vidéki” felét nem szabad kihagyni. Egy geográfus számára pedig – kis túlzással – csak most kezdődik az érdekebb világ.

Encamp (10 ezer lakos) legelőin szarvasmarhák és juhok legelnek. A városka bőr- és kézműipari termékek központja. Errefelé találjuk a legtöbb menedékházat. Az 1980-as években épült fel a kirándulóknak a 26 tagból álló menedékház hálózat. Pásztoroknyókra emlékeztetnek, s a többségükben nincs személyzet, de az arra járók használhatják. A helyi kormány diákokat foglalkoztat azért,

Caldea ultramodern termálfürdője

nál lévő termékeny völgyben épült. Az ország lakóinak közel 40 %-a itt él. Modern várossá nőtte ki magát. Az utóbbi évtizedek gyors fellendülésével kiépült modern Andorra és a középkori falusi világ között nincs átmenet. Modern állam lett, miközben megőrizte és ápolja a múlt örökségét. A turizmus tette szegény országból gazdaggá. Ha igazán meg akarjuk ismerni, akkor a hegyek közé, a falvak világába kell eljutnunk. Ez lett a késői és gyors modernizáció következménye, de ez még előnyére is vált. Az ország számára létkérdés a beáramló munkaerő, mert nélküle működésképtelen lenne. 85 ezer fős lakosságából (2012) csak 38,8% a hivatalos katalán nyelvet beszélő andorrai állampolgár, őket követik a spanyolok (35,4%), a portugálok (15%) és a franciák (5,4%), az Andorrai Tanulmányok Intézete felmérése szerint. Ez többnyire tükrözi a nyelvek megoszlását is. A bevándorlóokra szigorú egészségügyi előírások vonatkoznak: az alkoholizációt, a drogfüggőket és/vagy negyven

hegyvilág szerelmesei, télen – decembertől áprilisig – a téli sportok kedvelői látogatják. A sícentrumok létrehozása jótékonyan hatott a falvak jelentős részére. Az elnéptelenedő és eldugott települések új életre kaptak, s lett az ország Európa legmodernebb, vezető síközpontjainak egyike annak ellenére is, hogy az egyetlen katalán nyelvű ország egyben Európa legnehezebben megközelíthető állama is. Az egy lakosra jutó sípályahosszban világszerte. A tömegessé váló turizmus miatt a jobb közlekedési lehetőségek javításán már az 1990-es évek eleje óta repülőter építésén fáradoznak. Az első kiszemelt hely San Juliá falu melletti fennsík volt, de ez nem alkalmas nagyobb gépek fogadására. 2005-ben a határhoz közel eső Seu d'Urgell-i Andorra-Pireneusok repülőter megnyitására tárgyalta a spanyol kormánnyal, mert belátták, Andorrában nem valószínű, hogy repülőteret építhetnek. A fővároson kívül La Massanában működik helikopterterminál.

hogy tisztán tartsák. A szemetet egy nagy szeméttárolóban kell elhelyezni, amit helikopterrel szállítanak el. A menedékházakban emeletes ágyakat, egyszerű asztalokat, fémpadokat találhatunk, és szinte mindegyikben van kémény és ivóvízcsap is. Aki itt akar éjszakázni, annak alaposan fel kell készülnie a zord viszonyokra.

Az 1500–2000 méter közötti szubalpin övezet a vörösfenyő birodalma, melynek kiemelése a kezdetektől folyik, s melyet a magasság növekedésével a feketefenyő vált fel. Kétezer méter felett kezdődnek az alpesi legelők világa és a pásztortanyák, a *bordék*, melyek régen kémény nélküli, kőből épült nyári szállásként működtek. Az alsó szint volt az istálló, a felső szint a száraz takarmány tárolására szolgált. Mára többet étteremmé alakítottak át, s az andorrai konyha házas ételeit kínálják bennük. Közülük számos menedékházként működik, vagy második lakásként szolgál. Több *borde* együttese alkotja a *cortalt*. A hegyek között pásztoroknak menedéket nyújtó kisebb építményeket, *orríkat* is láthatunk. A vidéki Andorra nehezen járható egy-egy parókijában további apró közigazgatási egységeket találunk, ilyenek a *quartsok*, azaz „falusi negyedek”, vagy a *veïnatsok*, vagyis „szomszédságok”. A fálvakban két-háromszintes kőházakat emeltek, ahol az alsó szint az istálló és a raktár. Néhol a házhoz hozzáépítették a *bordét* és a szérút, ahol egykoron gabonát csépeltek.

A csodálatos környezetben fekvő parányi fálvak őrizték meg Andorra középkori hangulatát, múltját. A legelők – ahol extenzív juh, ló, szarvasmarhatartás folyik – és az erdők közösségi tulajdonban vannak, s használatukat szabályozzák. A sebes vízi hegyi patakokon törpe vízerőműveket telepítettek. Madriu-Perafita-Claror-völgyek alkotta együttes (4274 hektár) az ország természeti kincse, a Világörökség része (2004). A változatos térszín helyi nevei „beszédes nevek”: ha egy hegyet *bonynak* hívnak, akkor tudjuk, hogy kerekded képződményről van szó, ha valami a *portella* nevet viseli, akkor az egy kisebb hegynyerget jelent, ha a *grau* szót halljuk, akkor az lépcsős térszín jelöl, ha pedig *coma* az a valami, akkor egy nagyobb völgy másodlagos, zárt völgyéről van szó. A fálvak jelentős része a turizmusból él, ami nemcsak elősegítette népességmegtartó képességüket, hanem egyesekben jelentős infrastrukturális fejlődés is végbement oly módon, hogy hagyományos középkori hangulatukat nem zavarta meg. Itt találkozhatunk legkönnyebben valódi andorraival. Egy kis étteremben a szemben lévő fogadó tulajdonosával beszélgettünk, amikor hirtelen felállt, elnézést kért, és a fogadóssal néhány szót váltott, majd számunkra érthetetlen módon kezét fogott vele, és visszaült az asztalunkhoz. Hála az egykori katalán órákon elsajátított

taknak, annyit sikerült megállapítani, hogy valamilyen megállapodást kötöttek, amire rá is kérdeztünk. Ekkor mondta el, hogy a szerződések túlnyomó többségét vidéken még mindig szóban kötik, ahogy évszázadok óta teszik. (Persze, az alkalmazottak elbocsátása is ilyen szabadon történik.) A kisebbségben lévő andorraiak saját világukba nehezen engednek betekintést. Bizonyos események, például természeti katasztrófa esetén – mint amilyen az 1982-es árvíz is volt – összehívják a *somatént*, ami egyfajta polgárvédelemként működik, s ami az andorrai állampolgárságú családfejek testülete.

A nyári időszak többek között vonzza a vaddisznóra vadászókat, a pisztráng- és a szarvasgomba-kedvelőket,

hószőrfőzés, igluépítés, hómotorozás, szánkózás, kutyaszán, korcsolyázás stb. szerepel a kínálatban. A legmagasabban fekvő település a kétszáz lakosú Soldeu (1825 m), amely a közeli síközpont miatt jelentős idegenforgalmat bonyolít le. A hercegség Naturlandia nevű tematikus ökoparkjában van a világ legnagyobb természetes tobogánpályája (5,3 km hosszú). A Palau de Gel (jégpalota) sportközpontjában a jeges sportok üzhetők és nemzetközi találkozók színhelye pl. jégkorong, jégtánc, úszás, gimnasztika. Nyáron a műjégpálya és kutyák húzta roller a szórakozás.

Nem szabad kihagyni a *bordék*ban kínált andorrai konyha különlegességeit. A helyi konyhára erőteljes hatással volt a spa-

Andorrában kitűnő síterepek is vannak

a különleges helyeket kipróbáló golfozókat, mert itt van Európa legmagasabban fekvő golfpályája (2250 m), a hegyászókat, a hegyikerékpárosokat, a vadvízi kajakosokat, a paplanernyősöket, a lovastúrák kedvelőit, a kulturális értékekre vágyókat, a természet szerelmeseit. (Például a Sorteny-völgy Természeti Parkja csak vezetővel látogatható, s 1996 óta védett terület. Az 1200 hektáron 50 endemikus pireneusi virág található.) De szerveznek hőlégballonos utakat és helikopteres körutakat a legmagasabb csúcsok felett, vagy megtanulhatjuk a petanca nevű golyójátékokat Escaldes-Engordany sportközpontjában (Polideportivo Pret de Roure). A téli kínálat sem szegényesebb a „hó paradicsomban”. Több mint 38 ezer fős szállodai férőhely-kapacitás, közel 500 étterem várja a téli sportok kedvelőit. Az első síközpontot 1973-ban létesítették (Arinsal), s mára már hat síkomplexum működik, s 108 sípályája Európa legjobbjai közé tartozik. Emellett

nyolc-katalán konyha, de azért találunk helyi specialitásokat. Ilyen a tárncics (*Gentiana lutea*) gyökeréből készült, keserű ízű aperitif, vagy az escudella, ami sűrű, zöldeges levesféle hurkával, kolbással és egyéb hússal, vagy a cumillo, azaz nyúl paradicsomszószban és a sült bárány (xai) is. Desszertként – már katalán hatásra – mandulával és mézzel készítik a flors de neu-t, a hóvirág nevű süteményt.

Nehezen hihető, hogy egy Budapestnél kisebb területen (É-D 25 km, K-Ny 30 km) mi minden megtalálható, pedig nem is ejtettünk szót vízesésről, cseppkőbarlangról és megannyi más látványosságról, a templomi falfestészetéről (Sant Miquel d'Engolasters lombard stílusú templomának festményei Santa Coloma mester alkotásai a XII. századból), a magyar vonatkozásokról, Csokits János költőről (1929), aki 1987-ben költözött Andorrába, hogy egészséges klímán jó közbiztonságra, csodálatos tájakra és nyugalmas életre leljen. ☞